

Motion till riksdagen 2022/23:1147

av Clara Aranda m.fl. (SD)

Krafttag mot välfärdsbrottslighet och felaktiga utbetalningar

---

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om konsekvenser vid grova bidragsbrott och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att biometriska data ska användas för att säkra korrekta utbetalningar från Försäkringskassan och Pensionsmyndigheten och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om tydligare nationella riktlinjer för att stoppa välfärdsbrottslighet på myndigheter och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om en översyn av offentlighets- och sekretesslagen för en bättre samverkan mellan myndigheter och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om skärpta rutiner för att stoppa felaktiga utbetalningar till andra länder och tillkännager detta för regeringen.

Motivering

Sverige har i decennier haft ett väl utbyggt välfärdssystem vars yttersta uppgift är att tillfälligt eller långvarigt stötta människor som av olika anledningar behöver ekonomiskt stöd under livets olika faser. Välfärdssystemets tillit bygger dels på medborgarnas respekt för systemet, dels på att utbetalningar från systemet inte hamnar i orätta händer. Det bör alltså ligga i både medborgarnas och politikernas intresse att det finns ett stort fokus på att minska välfärdsbrottslighet och organiserad brottslighet kring vårt gemensamma välfärdssystem.

Flera regeringar har sedan 2007 genomfört olika utredningar med avsikten att lösa problematiken med felaktiga utbetalningar från det statliga välfärdssystemet. Allt från slarv och otydliga processer hos enskilda myndigheter till organiserad brottslighet ligger

bakom att det varje år försvinner stora belopp i form av felaktiga utbetalningar. Detta med hänseende till privata aktörer men även till följd av att kriminella skickligt har anpassat sig till myndigheternas regler och lagändringar. Vårt välfärdssystem är uppbyggt på att medborgarna lämnar riktiga uppgifter. Detta innebär att varje person som är berättigad till våra gemensamma skattemedel har en moralisk skyldighet att respektera systemet, vilket gör att myndigheterna är helt beroende av uppgiftslämnarens riktighet. Bristerna i ett sådant system är uppenbara, inte minst i tider då den samhällseliga gemenskapen och sammanhållningen inte är vad den en gång var.

Missbruk av identitet är en aspekt som särskilts lyfts fram som ett växande och allvarligt problem i SOU 2017:37 och Polismyndighetens myndighetsgemensamma lägesbild av den organiserade brottsligheten 2019. FUT-delegationen slutförde under 2019 sin kartläggning och uppskattade felaktiga utbetalningar till ca 18 miljarder. Trots att det redan har tillsatts två stora utredningar i frågan, tillsattes ännu en delegation med start 2021 som ska slutredovisa sitt uppdrag under sommaren 2022. Vad som förväntas framkomma utöver de tidigare utredningarna återstår att se, men det är tydligt att tidigare regeringar och nuvarande regering inte har en aning om hur de ska komma till rätta med dräneringen av välfärden.

Säkra utbetalningar genom biometriska data

Redan i de första rapporterna gällande socialförsäkringssystemets reformation framgick det att systemet är byggt för att missbrukas. Idag 30 år senare har samhället förändrats med globalisering och öppna gränser. Vi har en lagstiftning som inte följer med i utvecklingen och trots det moderna digitala samhället har våra myndigheter begränsade kontrollfunktioner. Den organiserade brottsligheten anpassar sig snabbt till kortsiktiga lagändringar och arbetar sedan vidare i ostördhet. Enligt Försäkringskassan tar det upp till ett och ett halvt år innan myndigheterna upptäcker de mer organiserade härvorna. Som ett exempel utnyttjar ligorna fattiga EU-medborgare som fraktas hit som boskap för att registrera falskt boende och arbete. Sedan lyfts olika sorters bidrag baserade på felaktiga uppgifter; i en del fall skeppas de hem direkt efter att all nödvändig administration är på plats. Det finns flera typer av identitetsmissbruk och ändlösa brottsfall med hänsynslöst utnyttjande där man i ett enskilt fall använt sig av barn. Men också fall där ungdomar lånar ut sina identiteter till brottslingar för att betala av skulder m.m.

I Polismyndighetens myndighetsgemensamma lägesrapport 2019 lyfts välfärdsbrottsligheten upp som en av de mest allvarliga. Det går idag att dyka upp vid gränsen med ett europeiskt pass, registrera falskt boende och falskt arbete och därefter få tillgång till det svenska socialförsäkringssystemet och sedermera pension förutsatt att ingen blir upptäckt.

I ett led för att motverka detta har det på senare tid höjts röster gällande ett utökat användande av biometriska data för att kunna knyta en person till en entitet. När ett fingeravtryck väl är inne i systemet kan fingeravtrycket knytas till en viss person, och kan inte användas i framtida missbruk.

I Försäkringskassans remissvar på SOU 2019:14 Ett säkert statligt ID-kort, med e-legitimation, framgår det att ett statligt id-kort med biometriska data är tämligen verkningslöst utan uppföljande kontrollfunktioner, då det idag är fri bevisföring som gäller vid identifikation med kontakt med myndigheter. Detta indikerar att det är fullt möjligt att fortsätta använda falska identiteter, även om biometriuppgifter införs på id-

kort. Men även användandet av någon annans e-legitimation fortsätter, utan möjlighet till kontrollfunktioner.

Portugal använder sedan 2014 en bättre lösning med sitt ”Cartão de Cidadão”. Kortet används bland annat för identifikation och tillgång till landets sociala trygghetssystem. Myndigheterna använder en s.k. match-on-card-teknologi för avläsning av biometriska data, vilket innebär att informationen om fingeravtryck aldrig lämnar kortet men ändå kan användas för att identifiera innehavaren. Den svenska lagstiftningen och välfärdssystemets uppbyggnad följer inte med i samhällsutvecklingen. Vi vill därför uppdraga åt regeringen att tillsätta en utredning där svenska nationella ID-kort kan användas, såsom i Portugal eller liknande, för att kunna säkerställa innehavarens identitet.

Konsekvenser vid grova bidragsbrott

Under åren har de som lämnat oriktiga uppgifter vid ansökan om bidrag vid någon av landets myndigheter ökat och antalet inkomna brottsmisstankar har ökat avsevärt. Under perioden 2009–2018 ökade antalet inkomna brottsmisstankar med cirka 75 procent, och då är mörkertalet stort. I Försäkringskassans årsrapport för 2020 framkommer det att av 27 000 kontrollutredningar så ledde ungefär var femte till polisanmälan. Vidare slog Försäkringskassan 2020 rekord i återkrav med ca en miljard kronor vid bidragsbrottslighet. Det visar på att legitimiteten i välfärdssystemet är skadad och att systemet är synnerligen sårbart.

Riksdagen beslutade om ett antal lagskärpningar i syfte att stärka det rättsliga skyddet för det svenska välfärdssystemet när regeringens proposition ”Ett starkare skydd för välfärdssystemen” hanterades (prop. 2018/19:132). Att bland annat undermålskyldigheten utökades till att nu omfatta fler myndigheter är oerhört viktigt i strävan att minska bidragsbrotten. Sverigedemokraterna anser att utöver de lagskärpningar som gjordes ska påföljden för grov bidragsbrottslighet vara rejält kännbar. Det ska inte vara möjligt att organisatoriskt och systematiskt lura det svenska välfärdssystemet på enorma summor och sedan ha rätt till bidrag. Regelverket bör utformas så att tillgången till välfärden kan begränsas för den som dömts för grova bidragsbrott.

Grova bidragsbrott handlar om de fall där en eller flera personer svindlat systemet på stora summor, där tillvägagångssättet varit bedrägeri i stor och systematisk omfattning. Det skulle skapa ett till orosmoment för välfärdsbedragare då det inte längre bara rör sig om hårdare straff utan även risken för att i framtiden under begränsad tid stängas av från att ha rätten att söka de bidrag som erhållits på felaktiga grunder.

Nationella riktlinjer till berörda myndigheter

Av SOU 2020:35 framgår det tydligt att myndigheterna har begränsade möjligheter till brottsutredande verksamhet. Detta gäller primärt Försäkringskassan, Skatteverket, Inspektionen för vård och omsorg och Pensionsmyndigheten. Det skiljer sig inte enbart mellan myndigheterna utan även internt och mellan kontor. Varje kontor har egna policyer och inriktningar på hur mycket resurser som läggs på brottsutredande verksamhet. Den brottsutredande verksamheten handlar om att upptäcka felaktiga uppgifter och försvåras av flera olika parametrar som ställer höga krav på handläggarna.

Vi är av den uppfattningen att detta är ett område som regeringen måste ta ett krafttag inom. Den föregående regeringen har visserligen gjort vissa tillfälliga riktade satsningar mot bland annat Försäkringskassan, men vi anser inte att dessa är tillräckliga. Regeringen bör skyndsamt ta fram tydliga nationella riktlinjer i regleringsbrevet till berörda myndigheter gällande brottsutredande verksamhet kopplat till bedrägeri och organiserad brottslighet.

I betänkande 2021/22 SFU 17 riktade socialförsäkringsutskottet också ett tillkännagivande till regeringen om att Försäkringskassan och övriga myndigheter redan nu bör ges större befogenheter att dela information med varandra och använda den information och kunskap som de har för att öka och effektivisera sitt samarbete, och framför allt för att skapa förutsättningar att utreda bidragsfusk. För att upptäcka fusk och upptäcka felaktiga utbetalningar bör regeringen följa upp tillkännagivandet och tillsätta en utredning av offentlighets- och sekretesslagen (2009:400) för en förbättrad samverkan och lättare utbyte av uppgifter mellan myndigheter såsom Försäkringskassan, Inspektionen för vård och omsorg, Pensionsmyndigheten och Skatteverket men även de rättsvårdande myndigheterna. För att berörda myndigheter och dessa interna avdelningar skall kunna kommunicera behövs en översyn av sekretessbestämmelserna i offentlighets- och sekretesslagen så inget hindrar utbyte av information i syfte att upptäcka och förhindra välfärdsbrottslighet.

Skärpta rutiner för att stoppa och förhindra felaktiga utbetalningar till andra länder

Felaktiga utbetalningar till andra länder är ett återkommande problem som likt de flesta välfärdsbrott är svårt att upptäcka och beivra. De senaste åren har det framkommit flera fall av bedrägerier och välfärdsbrottslighet där personer tillskansat sig bidrag. Det förekommer också att personer flyttar tillbaka till sina hemländer utanför EU och fortsätter att lyfta svenska bidrag. Bedrägerier och organiserad brottslighet mot det svenska välfärdssystemet är allvarlig brottslighet som dels har ekonomiska konsekvenser, dels undergräver medborgarnas förtroende för systemet.

Av SOU 2020:35 framgår att det utöver den organiserade brottsligheten också förekommer oavsiktliga utbetalningar till utlandet. Det svenska folkbokföringssystemet är komplicerat och människor har ibland flera adresser registrerade på sig själva. Detta ställer ökade krav på myndigheternas eget utredningsarbete och återkommande kontroller. För att sätta detta i perspektiv så framgår det att det görs utbetalningar från vårt välfärdssystem till ca 170 länder. I Försäkringskassans senaste rapport ”Felaktiga utbetalningar till barnfamiljer som inte bor i Sverige” (PM 2021:1) framkommer anmärkningsvärda uppgifter.

Dels uppskattar myndigheten att ca 6 000–12 000 barn lämnar landet per år utan att information gällande ny bostadsort lämnas, men också att processen mellan kommuner, regioner och myndigheter har en del brister. Felaktiga utbetalningar till följd av att föräldrar antingen missar eller inte anger flytt är ett allvarligt problem eftersom det primärt kan tyda på att barn utnyttjas, lever i misär eller förs ut ur landet av andra orsaker. Men också att det är ett enkelt sätt att tillskansa sig bidrag då det tar lång tid för myndigheterna att utreda. Trots att både kommuner, regioner och myndigheter har en etablerad grund för säker kommunikation genom myndighetsgemensamma program och it-lösningar, brister denna tillsyn och process.

Sekretesslagstiftningen gällande offentlighets- och sekretesslagen (2009:400) 10 kap. 2 § OSL samt lagen om underrättelseskyldighet vid felaktiga utbetalningar (2008:206) bör utvidgas till att gälla regioner och den behöver samspela med hälso- och sjukvårdslagens bestämmelser. Utöver detta bör regeringen också tillsätta en tillfällig nationell arbetsgrupp med mål att arbeta tillsammans med myndigheter och kommuner för att åtgärda de glapp som finns i processen.

En lagändring gällande det bosättningsbaserade regelverket är en långsiktig lösning, men samtidigt påvisar rapporten också behovet av en kortsiktig lösning vilken utgår från lagen om underrättelseskyldighet där det ekonomiska stödet eller bidraget tillfälligt dras in så fort en misstanke är upprättad/rapporterad tills ärendet är färdigutrett och beslut taget.

Ytterligare lösningar är också att bidrag ska kvitteras genom besök på myndighet innan utbetalning, i synnerhet i de fall då tveksamhet råder. En förutsättning för detta är också ett närmare samarbete och enklare tillgång till varandras uppgifter mellan myndigheter som Försäkringskassan, Skatteverket och Migrationsverket. Vi vill uppdra åt regeringen att i enlighet med ovanstående motivering tillsätta en utredning för att ta fram konkreta förslag på skärpta rutiner för att stoppa och förhindra felaktiga utbetalningar till andra länder.

Clara Aranda (SD)

Mona Olin (SD)

Daniel Persson (SD)

Julia Kronlid (SD)